

Exercicios de autoavaliación

Unidade 10

1. Cales son as novidades no pensamento de principios do século XX?
2. Cal é a reorganización do poder e das alianzas na primeira metade do século XX?
3. Cales son os pensadores que saen á luz a finais do século XIX e cal a súa transcendencia para a literatura?
4. Que é o existencialismo e como se divide?
5. Que é o marxismo, en que se basea e cal a súa evolución?
6. Cales son os trazos que definen as innovacións da novela moderna (principios do século XX)?
7. Cal é a evolución dos personaxes da novela ao longo do século XIX?
8. Comenta todo o que saibas sobre os personaxes no *nouveau roman* francés
9. Cales son as causas que xustifican que a novela policial adquira trazos definidos e diferenciais?
10. Cales son os escritores existencialistas máis salientables?

Solucións aos exercicios de autoavaliación da unidade 10

1. Entre os aspectos de posible novidade cabe sinalar dous importantes: a ciencia abandona a linguaxe e as filosofías inician unha pluralización de linguaxes que lles impedirá entenderse unhas coa outras, e mesmo recoñecerse mutuamente como tales *filosofías*. Segundo Nietzsche, a linguaxe establece limitacións para a vida mental.

2. Falando de imperios, convén distinguir entre os imperios anticuados (Rusia, Austria-Hungría, o Imperio turco, China), os imperios renovados (Gran Bretaña, Francia), e os imperios nacentes (Alemaña, Xapón, Estados Unidos). A traxedia deste período e da primeira metade do século XX comeza con Alemaña, que, aínda empezando a ser unha nación, xa devecía un imperio, incluso con colonias en África e o Pacífico, e que, aínda cunha clase dirixente semifeudal, se pon á cabeza da ciencia e da técnica. Prodúcese, entón, uns desprazamentos lentos pero inexorables: Rusia, con Prusia-Alemaña e Austria-Hungría, acode á chamada de Francia, que quere formar con ela unhas tenaces ao redor das dúas potencias xermánicas, aliadas trala derrota austrohúngara de Sadová. Gran Bretaña, aínda que de mala gana, ten que abandonar o seu espléndido illamento para facer fronte á ameaza de Alemaña, que, con Alsacia e Lorena, aspira á hexemonía do carbón e a siderurxia, ao igual que ocorre coa da ciencia e a técnica, e dispónse a constituírse noutra gran potencia militar nos mares e a dominar os Balcáns, aliada co Imperio turco (motivo suficiente para que Rusia acepte a alianza con Francia). Xapón queda aínda moi lonxe, aínda que xa en 1905, derrotando aos rusos, pon o pé na vangarda do poder mundial. En Europa aínda non se fala abertamente de que Estados Unidos, ademais de estenderse enormemente no seu mercado interior, dá un gran paso cara ao seu protectorado sobre Latinoamérica, asumindo os restos españois no Caribe (Porto Rico e Cuba, aínda que esta sexa nominalmente independente). A primeira guerra mundial será o que sitúe a Estados Unidos na conciencia dos máis despistados europeos, antes que a segunda guerra represente a plenitude do seu imperio, xa como imperio virtualmente único dos países non comunistas.

3. A finais do século XIX, coa mentalidade positivista como conciencia básica do período áureo liberal, sobre un fondo de progreso técnico e dominio colonial do mundo, empezan a saír á superficie da atención xeral algúns pensadores radicalmente desconformes co sentir dominante, desde puntos de vista por completo diversos entre si. Trátase, fundamentalmente, de tres autores, á vez grandes pensadores e grandes literatos, de diferentes momentos do século XIX pero que empezan a ser lidos case á vez no seu final, con incalculables efectos sobre a situación xeral da literatura: o primeiro, ignorado ou esquecido ata medio século despois da súa morte, e o de máis lenta e problemática difusión, é o danés Søren Kierkegaard; o segundo, o alemán que cuestiona o sistema económico e a súa mentalidade Karl Marx; o terceiro, finalmente, o tamén alemán Friedrich Nietzsche, crítico dos valores e da mente humana. Son tres ataques ao sentido vixente da linguaxe, cuxas consecuencias superaban calquera medida clara: en Kierkegaard, partindo da ironía literaria, a toma de conciencia da estancia máis orixinal e radical do cristianismo, no que a linguaxe ten que empezar por ser *comunicación indirecta*, precisando a *reduplicación*, é dicir, ser vivido e cumprido, para ser verdadeiro; en Marx, a posta ao descuberto das necesidades materiais e os intereses económicos, coa súa sucia trama de inxustiza, no sistema capitalista vixente, todo isto oculto na fala moral e cultural da sociedade establecida; en Nietzsche, a relativización de todos os presuntos valores por primeira vez nun gran escritor e

pensador, partindo do recoñecemento explícito da estrutura lingüística da propia mente humana, coa súa consecuente limitación, se se quere, arbitraria.

4. Co nome de *existencialismo* désignase un amplo movemento filosófico que se desenvolve en Europa principalmente entre a década de 1930 e 1950. Ademais do existencialismo *sensu stricto* do filósofo Jean-Paul Sartre e de novelistas como Simone de Beauvoir ou Albert Camus, inclúense tamén baixo esta rúbrica, non sen certa polémica, as filosofías existenciais de Grabiél Marcel, Karl Jaspers e Martin Heidegger, así como a teoloxía existencial de Karl Barth, entre outros. Como precursor de todos estes autores, adóitase mencionar o pensador danés Søren Kierkegaard, e sinálase como obra clave deste pensamento *O concepto de angustia* (1844).

Os existencialistas enfróntanse de diferentes xeitos ao aspecto trágico da vida. Atendendo á cuestión da existencia de Deus, é común dividir o existencialismo filosófico en tres tipos: 1. Existencialismo relixioso (Jaspers e Marcel). 2. Existencialismo ateo (Sartre). 3. Existencialismo agnóstico (Heidegger)

5. O marxismo é o conxunto de doutrinas políticas e filosóficas derivadas da obra de Karl Marx e de Friedrich Engels. Marx e Engels baseáronse na filosofía dialéctica de Hegel e materialista de Feuerbach, na economía política de Adam Smith e David Ricardo, na economía ricardiana e no socialismo francés do século XIX para desenvolver unha crítica científica e revolucionaria á sociedade contemporánea, recollida da maneira máis sistemática na obra, *O capital: crítica da economía política*.

Con todo, o marxismo sobrepasou as ideas dos seus precursores e converteuse nunha corrente política-teórica que abrangue unha ampla gama de pensadores e militantes, non sempre coincidentes e asumindo posicións teóricas e políticas ás veces antagónicas.

6. En primeiro lugar, a novela moderna manifesta un claro afastamento da novela pechada de trama lineal. Polo tanto, resultan anticuadas concepcións clásicas como as de Balzac, para quen a novela é a arte de presentar con método os personaxes e os acontecementos, e de construír unha trama rigorosamente ordenada. A partir de agora, o novelista non acode á realidade cotiá para plasmala como documento, senón, en todo caso, como ocorre coa tremendamente realista *Ulises* de Joyce, para utilizala simbolicamente. A desvalorización da trama leva ao desinterese polas meras descrições da realidade trivial e o estudo minucioso e atento dos ambientes por onde andan os personaxes.

A ruptura da liña argumentativa chegará a través de distintos procedementos. Sen dúbida, un dos máis decisivos será a interiorización da trama, é dicir, a novela interésase polo desenvolvemento da complexidade do *eu*, traducindo por medio dunha linguaxe nova as contradicións e o carácter ilóxico da mente humana.

En canto ao final, hai preferencia por finais abertos ou ambiguos nos cales o destino dos personaxes quede en suspenso.

A ordenación cronolóxica do material narrativo vese superada por un tratamento máis complexo do tempo con frecuentes saltos temporais que fan necesaria unha maior implicación do lector á hora de seguir o urdido temporal dos feitos narrados.

A omnisciencia do narrador, outro dos trazos asociados cos modos narrativos máis tradicionais, dá paso ao desenvolvemento dun punto de vista máis limitado ou á multiplicidade dos mesmos. Autores clásicos como Flaubert ou Maupassant avogaron por un método obxectivo de construción da novela utilizando a terceira persoa pero eliminando a presenza demiúrxica do autor e deixando actuar os personaxes sen a

constante interferencia do novelista. Stendhal tamén eliminara con frecuencia o punto de vista do autor que o sabe todo e tende máis a mostrar os seus personaxes ca a falar deles.

Todas estas características provocan unha debilitación da estrutura narrativa, posto que a continxencia e a causalidade das accións, a cronoloxía e a omnisciencia quedan en interdito. No seu lugar, os autores valeranse doutros recursos para que o texto non se converta nunha extensión amorfa. Algúns dos máis usados son a alusión, a imitación de modelos literarios, os arquetipos míticos e a repetición con variación de motivos, imaxes e símbolos.

7. A concepción, a función e a presentación do heroe ou personaxe novelesco experimentou profundas transformacións ao longo da historia. Durante o século XIX, procedeuse ao esmiuzamento do personaxe mediante lixados sucesivos que anunciaron a súa completa desaparición en certas obras contemporáneas. A obra de Balzac representou a culminación do concepto de personaxe-tipo no que se resumen as características dunha clase social, profesión ou gran paixón, co que se mobilizan todos os elementos na narración para clarexar o personaxe, darlle o máximo relevo e impoñer a súa presenza en todas as situacións: o espazo circundante subordínase a el, o paso do tempo confirma a permanencia das súas paixóns, o retrato detense nos menores detalles da súa fisionomía. Mentras Grandet, Vautrin e Rastignac deciden, actúan e ordenan, Emma Bovary e Frédéric Moreau déixanse levar polas circunstancias: as súas veleidades de realización total apenas resistirán as presións do ambiente e a usura dos días.

8. No *nouveau roman*, o personaxe non é máis ca unha pura conciencia na maior parte dos casos. Achamos a última conciencia desta transformación nas ficcións dun Baudry, un Sollers ou un Thibaudeau, en cuxas obras o personaxe foi substituído pola persoa gramatical. De acordo coa célebre expresión de J. Ricardou, a novela xa non é a escritura dunha aventura, senón a aventura dunha escritura; interesan máis a produción dun texto ou as transformacións dos personaxes pronominais ca a evolución dun heroe de novela ou dun grupo social.

9. Adóitase dicir que esas causas son: o crecemento das aglomeracións urbanas, o desenvolvemento da prensa e o nacemento da policía científica. Edgar Allan Poe sentou as bases, particularmente con *Os crimes da rúa Morgue* (1841) e *O misterio de María Roget* (1842), que introduciron ao investigador C. Auguste Dupin. A articulación da trama ao redor do detective protagonista foi unha das características do xénero.

10. Gilbert Keith Chesterton, Paul Claudel, François Mauriac, Georges Bernanos, Marcel Jouhandeau, Julien Green, Graham Green, Miguel de Unamuno e Jugo, Henry de Montherlant, Antoine de Saint-Exupéry, André Malraux, Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Jean Genet, Samuel Beckett, Albert Camus.